

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

KESZTHELYI, Tibor

Dr. Sík Endre, Lenin békedíjasunk / Dr. Endre Sík, our Lenin Prize winner

Eredeti közlés/Original publication:

Nagyvilág, 1968, 13. évf., 11. szám, 1753–1755. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.003.606

Dátum/Date: 2019. május / May

filename: kedebe_1963_Elete

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

KESZTHELYI, Tibor: Dr. Sík Endre, Lenin békedíjasunk / Dr. Endre Sík, our Lenin Prize winner, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–6. old.**, No. 000.003.606, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, Sík Endre életének és munkásságának rövid bemutatása kitüntetése alkalmából

African research in Hungary, short presentation of Endre Sík's life and work on the occasion of his honorary award

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

DR. SÍK ENDRE, LENIN BÉKEDÍJASUNK

KESZTHELYI, Tibor

Nagyvilág, 1968, 13. évf., 11. szám, 1753–1755. old.

„Dr. Sík Endre, született Budapesten, 1891. április 2-án, politikus, történész, író, a történettudományok doktora ...” – így kezdi cikkét a Magyar Irodalmi Lexikon az idén hetvenhét esztendőes Sík Endréről. Népmesékben bűvös szám a 77, ezúttal igazán az; több mint félszázados, teljesítményében nagyszerű alkotómunkát ölel fel, zár magába.

Kivételes kor fia. Élete – biológiailag – híd két világ, a kapitalizmus és a szocializmus között. A Monarchiában papnak tanul, majd jogi doktorátust szerez, ügyvédjelölt lesz, a k. u. k. hadsereg tisztjeként vonul be, s kerül a világháborúban az orosz frontra. Hadifogságba esik, közelebbről is megismerkedik a marxizmus–leninizmus eszméivel, s örökre hátat fordít a „tisztosnak ígérkező” polgári megélhetésnek. Nemcsak szemtanúja, hanem aktív részese is lesz századunk s a világtörténelem nagy forradalmának 1917-ben. Ettől kezdve a szocializmusé a teste, a lelke; ma is épülő, szüntelenül gyarapodó szellemi öröksége már az új világé. A Szovjetunióban telepszik le.

Bátyjához, Sándorhoz hasonlóan már ifjúkorában az irodalommal jegyezte el magát; versel, drámát ír, s a szibériai hadifogolytáborban a kötött formák legszigorúbbikát, a szonettet műveli. Kevesen tudják, hogy Sík Endrét, Csehov novellák és drámák későbbi fordítóját, Kosztolányi Dezső is megemlíti *Modern költők* című antológiájában, mint Verlaine tolmácsolóját. A harmincas évek már világháborúval terhes levegőjében egyébként ugyancsak irodalmi jeladás ad hírt Magyarországon élő családjának, hogy a szovjet emigrációt választó Sík Endre, aki hosszú idő óta nem hallatott már magáról, él és dolgozik: a moszkvai rádió magyar nyelvű adásában Gábor Andor egy Sík Endre verset olvas fel: „Ne higgy magyar a németnek!”.

Forradalmár és politikus énje, legalábbis a nagy nyilvánosság előtt, hosszú időn át háttérbe szorította benne a művészt.

Az oroszországi polgárháború éveiben a Távolkeleti Köztársaság külügyi tisztviselőjének nevezik ki. Mire odautazott volna, „országa” megszűnt, szovjetköztársaság lett belőle. 1920-ban Irkutszkban a „Forradalom” című lap szerkesztője. Négy évvel később a moszkvai Keleti Egyetem tanára – itt dolgozik és tanul tizenkét esztendőn keresztül. Tanul? Igen, szüntelenül. Ekkor fogamzik meg benne egy nagy koncepciójú vállalkozás (amely később élete egyik főműve lesz): meg kellene írni a fekete-afrikai népek történetét. Az igazsághoz hozzátartozik: Sík Endre nem akart tudós lenni. Vagy legalábbis nem akart tudós lenni *bárki* számára – mi sem idegenebb tőle, mint az az eszmény, hogy a kutató ismeretek objektív halmazából építsen piramist. Azért lett tudós, mert ízig-vérig forradalmár volt: tervezett művével politikai fegyvert akart adni az elnyomott, s akkor még világszerte lebecsült, múltjukból is kisemmizett afrikaiak kezébe.

1938-tól 1941-ig a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Történeti, 1943-tól pedig a Néprajzi Intézetében munkálkodik tovább. A nagy mű kristályai önálló kötetben (*Faji probléma és marxizmus*, Moszkva, 1929), tanulmányok, cikkek formájában oroszul és németül, sőt egyetemi tankönyvben is megjelennek. Ezek a résztanulmányok szilánkságuk ellenére is ismertté teszik Sík Endre, az afrikanista nevét, és a negyvenes évekre publikálásra kész egészszé állnak össze. A világháború azonban elmosza a már-már megvalósuló terveket.

Amikor 1945-ben hazatér, s könnyes szemmel először a magasból, a repülőgépről széttekintve, aztán a pesti utcákon sétálva minden idegszálával újra birtokba veszi szülőhazáját, beszívja rég ízlelt levegőjét, egy gyökerében átformált Magyarországot talál a három évtizede elhagyott Monarchia helyében. Az új országban Sík Endre – 54 esztendőskorában – új pályára lép. Az induló irodalmár, a tudatos forradalmár s az érett tudós most új alakban lép elénk: a diplomataéban, a politikuséban. Kicsit vonakodva írom le a „politikus” szót – mert hiszen mikor nem volt Sík Endre politikus? –, dehát ettől kezdve ez már mesterséget is jelöl, nemcsak emberi magatartást.

1946-ban kulturális attaséként utazik ki a washingtoni követségre, s 1949-ben követként jön haza. Izgalmas években teljesített szolgálatot e kényes poszton: odahaza korszakot vált a magyar történelem, odakint van idő, amikor szinte teljesen magára marad, még a követ is disszidál.

Kiutazás közben, mint valami szellemi bűvópatak, újból a felszínre tör belőle a szépíró. Párizsban, az utazási akadályok miatti többhóna-

pos vesztegelés alatt novellákat ír. Az élete van ezekben megírva, és az élet. Mélységes emberismeret, mesélőkedv, s az emberi élet szinte vallásos tisztelete, szeretete hatja át ezeket az írásokat. Ifjúkora után újra föltámad benne irodalmár énje. Azért ilyen könnyen, mert sohasem hunyt ki belőle. Az írónak azonban a nagyközönség előtti bemutatkozással várni kell, megint csak várni. Amikor Budapesten, 1957-ben már kezében novellái kefelenyomata, felvetődik a kérdés: mit szabad kinyomtatnia egy vezető külügyi tisztviselőnek? A novellák közléséről le kell mondania.

1950-ben a Külügyminisztérium politikai főosztályának vezetője, 1954-ben külügyminiszter-helyettes, majd a külügyminiszter első helyettese, 1958-ban külügyminiszter, egészen 1961-ig, nyugalomba vonulásáig. Dús, hófehér haja másoknál a beteljesülés jelképe lehetne, nála, mint annyiszor, ismét valamifajta kezdeté. Ekkor, hetven esztendőskorában kezdődik e ritka életmű rendszerezése és kikerekítése. Eddig jéghegyként a hallgatás tengerébe merülő tudásának méretei ekkor rajzolódnak ki igazán.

Először franciául (1962), aztán angolul és magyarul is megjelenik fő művének, a három kötetre tervezett *Fekete-Afrika történeté*-nek első kötete, amelyet rövidesen követ a második. Ez a hatalmas munka, amely az eddig megjelent 750 oldalon egészen a második világháború kitöréséig vezeti el az olvasót, két szempontból is figyelemre méltó. Világviszonylatban először adja ennyire átfogó igénytel enciklopédikus összefoglalását annak, amit ma Fekete-Afrika népeinek történelmi fejlődéséről tudunk, s az első ilyen nagy lélegzetű munka, amely az afrikai népek szemszögéből ábrázolja a múltat, s veti el azt a még napjainkban is fellelhető szemléletet, amely nyíltan vagy be nem vallottan, de nézőpontjával a gyarmati hódításoktól keltezi az afrikai civilizációt. Méltán került tehát e könyv olvasmányul afrikai államférfiak íróasztalára, segédkönyvként afrikai egyetemekre s kutatók könyvespolcára, szerte a világon. Sík Endréről egycsapásra – persze egy egész élet szívós kutatómunkája eredményeképp – a hazai afrikánisztika doyenje lett. Tudományos tevékenységét a tudományok doktora címmel, s 1965-ben állami díjjal jutalmazták.

Elismerésének és hírnevének jelével nemcsak itthon és Afrikában, hanem Amerikában is találkoztam, meglehetősen szokatlan körülmények között. Egy kis New York-i antikváriumba tértem be vásárolni; az elárúsító afféle hippi volt, tintafojtokkal ékes sárga ingben szolgált ki, félméteres haját bordóra és platinaszökére festette, egyszóval nem

keltette világfi benyomását. Amikor megtudta, hogy magyar vagyok, magától értetődő hangon megkérdezte: hogy van dr. Sík, aki a *Fekete-Afrika történetét* írta? S-sel ejtette ki a nevet, s nem torzított angolsággal. Ismeri? – kérdeztem nem kis meglepetéssel a különc megjelenésű ifjút. Természetesen! – válaszolta, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, hogy sokezer kilométerre Budapesttől, egy eldugott könyves üzletben ismerik, és helyesen ejtik ki egy magyar kommunista Afrika-kutató nevét.

Sík Endre nyugalomba vonulása után megjelent művei nyilvánvalóvá tették a magyar irodalomtörténetírás némely fogyatékoságát is, mert hiszen nem jelöltük még ki a helyét abban a szocialista irodalmi örökségben, amelynek emlékeit gyakran az emigrációs második hazából, külföldről, napilapok sárgult lapjairól, kéziratokból kell összeszedgetnünk. Nem is jelölhattuk: költeményei kéziratban hevernek, s a közelmúltban megjelent két elbeszélés-kötete (*Hősköltemény prózában*, 1962; *Ellenméreg*, 1964) korántsem tette hozzáférhetővé novellái és kisregényei összességét. Az író és a tudós nyilatkozik meg az afrikai hősookról szóló elbeszéléseiben, amelyeket *A nagy Mirambo árnyékában* címen adott ki, 1962-ben; a szépíró mondja el politikus énje élményeit, eddig közzétett emlékirataiban: *Egy diplomata feljegyzéseiben* (1966) és a *Próbaévekben* (1967).

Édesapja meghagyta neki, hogy lehet bármi, csak pap, katona, vagy ügyvéd ne legyen soha. A fikciónál is színesebb élet iróniája folytán mindhárom lett. És még mennyi minden! – költő, író, történész, politikus, jogász, diplomata, s nem utolsósorban pedagógus: egyetemen adott elő Moszkvában, igazgatója volt a budapesti Külügyi Akadémiának, s a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen még 1966-ban is speciál-kollégiumot tartott Afrika történelméből. Nála a nyugalomba vonulás is csak jogi kategória: nemzetközileg ismert békeharcos, az Országos Béketanács elnöke, tagja az MSZMP Központi Bizottságának.

1968. május elsején – a munka ünnepén – odaítélték Sík Endrének a Lenin-békedíjat, amelyet a közelmúltban vett át. Amikor erőt, egészséget kívánunk neki, s büszkén gratulálunk kitüntetéséhez, egyben azt is kívánjuk: sokáig éljen és dolgozzon közöttünk, s örvendeztessen meg bennünket új meg új alkotásaival.